Univerzitet Sinergija Bijeljina

Država
(nastanak, elementi, vlast, suverenitet)

Predmetni nastavnik: doc. dr Dijana Savić Božić
e-mail: **dinabozic@gmail.com**
dsavicbozic@sinergija.edu.ba

Preteča države - plemenska društva

- Za shvatanje karaktera plemenskih društava, koja su prethodili državi, najvažnije je svojstvo; zajedničko srodstvo i porijeklo članova zajednice.

- Država, međutim, nije prirodna već vještačka, ljudskom imaginacijom i trudom, stvorena zajednica ljudi .

Nastanak države - teorijska sporenja

- **Teorije sile i prevladavanja**-ističu značaj međusobnog sukoba i porobljavanja plemena ili unutrašnje raslojavanje plemena , koje je moglo biti kontrolisano jedino uz pomoć sile;

- **Demografsko-geografske teorije** - ističu značaj gustine stanovništva za nastanak države, jer je sve veća gustina stanovništva izazivala sukobe zbog zemljišta ili potrebu izgradnje velikih irigacionih Sistema;

- **Teorije o podjeli rada i nejednakosti** - ističu značaj procesa društvenog raslojavanja, koji su se odvijali uporedo s odvajanjem zemljoradnje od trgovine i zanatstva, čija je posledica bio nastanak socijalnih razlika, koje se održavaju nastankom države.

Jelinekovo “učenje o tri elementa”

1. Teritorija
2. Stanovništvo
3. (Suverena) državna (politička) vlast

„Država kao lice u međunarodnom pravu trebalo bi da posjeduje slijedeća obilježja:

(a) stalno stanovništvo;

(b) definisanu teritoriju;

(v) vladu i

(g) sposobnost da stupa u odnose sa drugim državama.” (čl 1 Konvencije iz Montevidea, 1934)

Elementi države: teritorija (područje države)

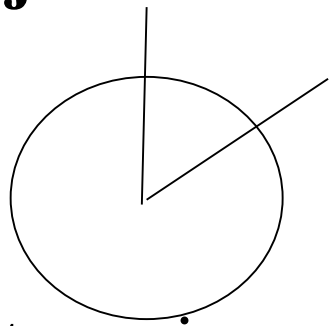

- Državna teritorija je trodimenzionalni prostor – izvrnuta kupa (kopno, more, vazduh).
- Državne granice su utvrđene međunarodnim pravom.
- Državna i administrativne granice (režim utvrđivanja, promjene, prelasak…. je različit).

Princip teritorijalnog važenja prava

- Sfera vlasti **na** teritoriji, a ne **nad** teritorijom.
- Državna teritorija je sfera prostornog važenja prava - svi koji se nalaze na teritoriji jedne države, obuhvaćeni su njenim pravnim poretkom.
- Suprotnost: srednjovekovno personalno načelo važenja prava.
- Izuzetak: načelo eksteritorijalnosti (ambasade i predstavništva smatraju se delom teritorije države čije su to ambasade).

Međunarodnopravni prostor

1. Teritorije koje se nalaze pod vlašću određenih država (državna teritorija je definisana međunarodno priznatim granicama).
2. Teritorije nad kojima ni jedna država ne vrši suverenu vlast (*terra nullius*) (dijelovi Arktika i Antarktika).
3. Teritorije nad kojima pravno nije ni moguće uspostaviti suverenu vlast određene države (*res communis*) (otvoreno more i svemir).

Elementi države
Stanovništvo

- Stanovništvo se ne određuje na osnovu srodničkih veza, već na osnovu teritorije na kojoj se prostire državna vlast.
- U modernoj državi ljudi su podanici iste vlasti, a ne potomci istih predaka.
- Sva lica koja žive u državi čine stanovništvo i podložna su važećem pravnom poretku.
- Tri “grupe” stanovnika u državi: državljani, stranci i apatridi (lica bez državljanstva).

Stanovništvo - tri “grupe”

1. **Državljani** - državljanstvo je javnopravna veza između jednog lica i države, kojom se ustanovljava sistem međusobnih prava i obaveza; tri načina sticanja državljanstva:

a) *ius sanguinis* - dijete nasleđuje državljanstvo svojih roditelja

b) *ius soli* - dijete stiče državljanstvo zemlje u kojoj je rođeno

v) *naturalizacija* - stranac ispuni izvjesne uslove (određeni period boravka, brak sa državljaninom, zaposlenje) za sticanje državljanstva.

2. **Stranci** - lica sa državljanstvom neke druge države.
3. **Apatridi** - lica koja su izgubila državljanstvo jedne zemlje, a nisu stekla državljanstvo neke druge države.

- Razlika između položaja državljana i stranaca;

  * prava (državljani nisu samo podanici, oni imaju biračko pravo, pravo na pomoć dipl. predstavništva u inostranstvu, itd.)

  * obaveze .

- Državljani i sunarodnici - zajednička vlast i zajednička svjest.

Državna vlast
(vrste vlasti, moć…)

- **Moć**
  - “sposobnost uticaja na ponašanje drugih” ili nametanje sopstvene volje na bazi **određenih izvora moći.**

- **... i vlast**
  - odnos između nejednakih (nadređeni i podređeni).
  - institucionalizovana moć .
  - moć koja djeluje kroz stvaranje pravila ponašanja i koja se zasniva na pravilima.

- vrste vlasti: crkvena, školska, lokalna…**politička.**

Šta je politička vlast?

- Da bi se razumjela **politička** vlast neophodno je objasniti okolnosti u kojima se pojavljuje politika.
- **Prva okolnost** je osjećaj pripadnika zajednice da je neophodno **zajedničko delovanje** - politika je ono što se tiče svih, utiče na sve i što se zajednički finansira.
- **Druga okolnost** je da, i pored potrebe da se zajednički djeluje, **pripadnici zajednice imaju svjest o tome da se najčešće ne slažu kako treba delovati.**

- “Država je, bolan, hiljadu briga i nevolja, imanje svoje ne možeš urediti kako valja, a kamo li toliki svijet...Pravo je čudo kako išta valja: toliki ljudi, a svako vuče na svoju stranu”

(serdar Avdaga, “Tvrđava”, M. Selimović)

Državna vlast

- Zbog dvije okolnosti politike zajednici je neophodna državna vlast.
- Državna vlast je vrsta moći koja se zasniva na nadmoćnoj sili.
- Državna prinuda je u osnovi fizička sila, ali pravno dopuštena – “sila koja se vrši shodno i u ime prava”.
- To je institucionalizovana moć, **pravna vlast (kao pravo i dužnost) - da bi sila postala vlast mora se pravno uobličiti.**

Suverenost

- Ključna i jedinstvena odlika državne vlasti je suverenost - državna vlast je zato osnov svake druge vlasti.

- Suverenost kao bitna oznaka one vlasti koju nazivamo državnom - svojstvo državne vlasti da je s **pravnog ali i faktičkog** gledišta najviša na određenoj teritoriji...

Rađanje pojma suverenosti

- Nastanak pojma se poklapa s jačanjem apsolutnih monarhija (centralizacija i teritorijalizacija vlasti, formiranje državnog činovništva, direktni porezi vladaru).
- U XVI veku se vezuje se za najvišu (kraljevu) vlast.
- U riječnik ga uvodi Žan Boden (Jean Bodin).

Bodenovo shvatanje suverenosti

- Žan Boden: “priznanje jedne vlasti koja je suverena je nužno da bi politička zajednica izbjegla neslogu i da bi očuvala svoju bezbjednost”

- Def. “**Suverenost кao vrhovna vlast nad građanima i podanicima koja je razrješena obaveze pokoravanja zakonu**.”

- Tako se za suverenu vlast vezuju svojstva: stalnost, neprenosivost, neotuđivost, nedeljivost, pravna neograničenost.

- Šta podrazumjeva? (vođenje rata i zaključenje mira, kovanje novca, naplata poreza, imenovanje ministara, itd).
- Suverenost je prije svega formalni pojam - moć propisivanja prava.
- Drugi značajan element Bodenove teze: suverena vlast nije puki apsolutizam - ona je ograničena božanskim i prirodnim pravom, kao i običajima kraljevstva - “iznad zakona, ali ne i iznad naroda”.

Uspostavljanje Vestfalskog sistema

- Vestfalski mir iz 1648, kojim je okončan tridesetogodišnji rat.
- Osnovne novine novouspostavljenog sistema: suverenitet i jednakost država, princip nemješanja u unutrašnje stvari i poštovanje međunarodnih ugovora.
- Odbačena je ideja da Sveto rimsko carstvo ima duhovnu dominaciju nad cjelokupnim hrišćanstvom - potvrđen je princip iz Augzburškog mira (1555) *Cuius regio, illius religio*.
- Danas se umjesto principa monarhijske-prihvata princip narodne suverenosti.

Unutrašnji i spoljašnji aspekt suverenosti

1. UNUTRAŠNJI:

   Ogleda se u unutrašnjoj suprematiji državne vlasti - ipak, ona je ograničena - ograničenje proističe iz zahtjeva da država **poštuje osnovna ljudska prava** svojih građana.

2. SPOLJAŠNJI:

   Ogleda se u državnoj nezavisnosti.

Suverenitet

- https://www.youtube.com/watch?v=ZulIioEoxro

Država

- https://www.youtube.com/watch?v=ZnUlH6wDjXY

Literatura

Ustavno pravo, Rajko Kuzmanović/Siniša Karan, Banja Luka 2015. godine

https://www.youtube.com/watch?v=ZulIioEoxro

https://www.youtube.com/watch?v=ZnUlH6wDjXY

Predmetni nastavnik: doc. dr Dijana Savić Božić
e-mail: dinabozic@gmail.com
dsavicbozic@sinergija.edu.ba